

SPRAWOZDANIE
Z DZIAŁALNOŚCI KOMISJI ARCHEOLOGICZNEJ
KOMITETU NAUK HISTORYCZNYCH PAN ZA ROK 1967

Działalność Komisji Archeologicznej rozwijała się zgodnie z wytycznymi Prezydium Polskiej Akademii Nauk w sprawie zadań Komitetów Naukowych PAN, postulującymi występowanie z inicjatywami zmierzającymi do ożywienia życia naukowego w kraju i z wnioskami w sprawie kierunku rozwoju i potrzeb reprezentowanej dyscypliny.

W okresie sprawozdawczym zorganizowano trzy wielogodzinne posiedzenia. Na pierwszym z nich przewodniczący Komisji, prof. dr Witold Hensel, wystąpił z przemówieniem poświęconym zadaniom i planowi działalności Komisji, omawiając szeroko zagadnienie koordynacji całości badań w skali ogólnokrajowej, prowadzonych w różnych pionach: Polskiej Akademii Nauk, Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego (katedry uniwersyteckie) i Ministerstwa Kultury i Sztuki (muzea i służba ochrony zabytków). Wysunięty został poza tym postulat stworzenia projektu polityki wyjazdów zagranicznych, by między innymi zaspokoić pilne potrzeby szkolenia specjalistów w zakresie archeologii powszechnej. Innym ważnym postulatem była sprawa zorganizowania w sposób właściwy opieki nad dużymi obiektami zabytkowymi, jak kopalnia sprzed 4 tysięcy lat w Krzemionkach Opatowskich, czołowy obiekt górnictwa prahistorycznego w Europie, które od lat pozostają w stanie stałego zagrożenia.

W dyskusji wzięło udział 12 mówców, co dowodzi żywego zainteresowania perspektywami działalności Komisji i świadczy o pilnej potrzebie skoordynowania wysiłków badawczych. Wychodząc z założenia, że nie do pomyślenia jest koordynacja bez pełnej informacji i wobec trudności uzyskania bezpośredniej informacji od Ministerstwa Kultury i Sztuki, powołano podkomisję muzealną pod przewodnictwem prof. dra Zdzisława Rajewskiego, skupiającą wszystkich członków Komisji zatrudnionych w muzeach. Postulowano między innymi opracowanie programu konferencji poświęconej przełomowi epoki brązowej i żelaznej i postanowiono czuwać nad przygotowaniem do międzynarodowego sympozjonu neolitycznego, który odbędzie się w Polsce za 2 lata.

Drugie posiedzenie poświęcono węzłowemu zagadnieniu metodologicznemu, mianowicie metodzie mikrogeograficznej w badaniach archeologicznych, na której temat referat wygłosił prof. dr Witold Hensel, odróżniając ją od metody mikroregionalnej, zmierzającej do poznania funkcjonalnie ze sobą powiązanych różnych elementów osadniczych w mniejszym regionie. Obydwie metody mają istotne zna-

czenie dla studiów osadniczych, dla poznania niemal całości procesu dziejowego. Stąd rola ich w postępowaniu badawczym jest zasadnicza. Badania metodą mikrogeograficzną polegają na celowym wyborze mikroregionów geograficzno-historycznych w różnych połaciach kraju o określonych, wyróżniających je cechach zarówno geograficznych, jak historycznych. W ten sposób cały kraj winien być pokryty siatką mikroregionów w pojęciu nie tylko geograficznym, a więc o określonych cechach glebowych, nawodnienia, zadrzewienia oraz klimatu, lecz również archeologiczno-historycznym, to jest o wspólnych i różnych cechach krajobrazu historycznego w sensie archeologicznym. Dopiero tak dobrane punkty pozwolą na prowadzenie badań całej sieci mikroregionów geograficzno-historycznych metodą porównawczą, i to stanowi istotę metody mikrogeograficznej.

W dyskusji wzięło udział 8 mówców, stwierdzających zgodnie, iż metoda mikrogeograficzna stanie się cennym instrumentem postępowania badawczego w zakresie badań archeologicznych. Prof. dr Włodzimierz Antoniewicz odniósł się z uznaniem do postulatu planowych badań mikroregionów, uważając go za bardzo słuszny. Metoda mikrogeograficzna, zakładająca wszechstronną analizę porównawczą wszystkich zjawisk geograficznych i historycznych uchwyconych na obszarze całej sieci mikroregionów w skali ogólnokrajowej, jest — jego zdaniem — wielkim novum w naszej nauce. Mówca postuluje, by wszystkie placówki naukowe archeologiczne stosowały w praktyce badawczej metodę mikrogeograficzną. Z kolei prof. dr Kazimierz Majewski zajął się sprawą przydatności metody mikrogeograficznej do badań w zakresie archeologii śródziemnomorskiej. Obawiając się zagubienia w samym terminie „metoda mikrogeograficzna” problematyki historycznej, choć o jej doniosłości i wadze mówił szeroko w swym referacie prof. Hensel, mówca zaproponował określić metodę tę, mającą być precyzyjnym narzędziem poznania procesu historycznego, mianem mikrogeograficzno-historycznej. Trzeba mieć świadomość tego, do jak ważnych celów służyć może wymieniona metoda, by ukazać cały jej walor i pożytek. Metoda mikrogeograficzna pozwoli lepiej uchwycić prawidłowości procesu historycznego i stworzy doskonalsze podstawy dla periodyzacji. Kładąc kres nieodpowiedzialnemu szafowaniu abstrakcyjnymi schematami, ukaże specyfikę mikroregionów i nasyci konkretną treścią poszczególne wycinki obrazu procesu dziejowego. Stosowanie metody mikrogeograficzno-historycznej wymaga szerokiego udziału przyrodników. Niestety, nie ma dotąd systematycznej współpracy nauk historycznych z przyrodniczymi, nie można bowiem nawet mówić o rzeczywistej integracji nauk historycznych, mimo deklaratywnych zapewnień.

Na tym samym posiedzeniu prof. dr Zdzisław Rajewski wygłosił referat na temat projektu planu prac badawczych muzeów archeologicznych i działów archeologicznych w muzeach wielodziałowych. W dyskusji nad referatem prof. dr Konrad Jażdżewski przypomniał zebrany, że na ogólnopolskiej, archeologicznej konferencji sprawozdawczej w Zielonej Górze wystąpił z apelem, by wobec zbliżającej się międzynarodowej konferencji poświęconej neolitowi, która odbędzie się w Polsce za dwa lata, skoncentrować badania terenowe na stanowiskach neolitycznych, w celu przygotowania obiektów archeologicznych nadających się do zaprezentowania uczonym z całego świata. Mówca wprawdzie dostrzega już na tym odcinku pewną poprawę, uważa ją jednak za niewystarczającą. Toteż raz jeszcze apeluje o koncentrację terenowego wysiłku badawczego w najbliższych latach na obiektach neolitycznych, prosząc równocześnie Komisję o interwencję w tej sprawie w postaci pisemnego zalecenia wszystkim muzeom archeologicznym jak najaktywniejszego włączenia się w prace około przygotowania się do międzynarodowego symposium neolitycznego w Polsce. W związku z tą wypowiedzią Komisja wyraziła

poważne zaniepokojenie zbyt słabą, niedostateczną koncentracją badań muzeów nad neolitem w planowanych na najbliższe dwa lata badaniach terenowych i zaleca z tego powodu odpowiednie nasilenie akcji wykopaliskowej w zakresie młodszej epoki kamiennej oraz upoważnia przewodniczącego podkomisji muzealnej do zwrócenia się do poszczególnych muzeów ze sformułowanym w tym duchu pilnym postulatem.

Trzecie posiedzenie Komisji poświęcono muzealnictwu, zebrawszy uprzednio informacje o badaniach przeprowadzonych przez te placówki w roku 1967. Referat: *Z dziedziny muzealnictwa*, wygłosił prof. dr Witold Hensel. Referent rozpoczął swą prelekcję od naszkicowania sytuacji, jaka obecnie panuje na odcinku muzealnictwa. Cechuje ją wprawdzie wielki rozwój różnych form działalności praktycznej, w tym także upowszechniającej. O wielkich osiągnięciach naszych muzeów na tym polu głośno jest w świecie. Nie można tego powiedzieć o sytuacji na odcinku wypracowywania teoretycznych podstaw dalszego rozwoju muzeów oraz ich funkcji we wszechstronnym rozwoju kultury społeczeństwa, a w tym także na odcinku udziału w ułatwianiu nauczania. Jako niedostatek uznał referent brak uniwersyteckich katedr muzeoznawstwa, wyposażonych w odpowiednie zakłady. Może nawet należałoby pomyśleć o stworzeniu specjalnego, centralnego instytutu badawczego poświęconego muzeoznawstwu przy Ministerstwie Kultury i Sztuki, posiadającego prawa nadawania stopni naukowych. Zapleczem wspomnianych instytucji badawczych winno być muzeum muzealnictwa, którego zadaniem byłoby skrzętne dokumentowanie osiągnięć wystawiennictwa muzealnego w jego nieustannej zmienności doskonalonej ciągle formy. Obok troski o ocalenie od zapomnienia poprzez staranną dokumentację walorów ekspozycyjnych najlepszych z demontowanych wystaw postulowane muzeum muzeów winno mieć warunki eksperymentowania i wypracowywania tą drogą nowych form ekspozycji.

Z zagadnieniem tym wiąże się sprawa należytej organizacji muzeów na wojnym powietrzu, których funkcja społeczna gwałtownie wzrasta w związku z niebywałym rozwojem ruchu turystycznego na świecie. Referent formułuje kategorię postulat autentyzmu, jako elementarne kryterium przy opracowywaniu projektów rezerwatu plenerowego, który winien być ekspozycją autentyku. Wyklucza wszelkie pomysły wprowadzenia na teren zabytkowy nowych budowli lub rekonstrukcji dawnej architektury, eliminuje dopuszczalność przekształcania historycznego krajobrazu w organizowanym rezerwacie przez wkomponowywanie weń nowych elementów. Konkluduje wreszcie z naciskiem, że nie powinno się w ogóle rekonstruować samego zabytku.

Referent zakończył swoje wywody szeroko umotywowanym apelem, by Ministerstwo Oświaty włączyło do zasobu walnych środków unowocześnionego nauczania młodzieży szkolnej odpowiednio oczywiście przystosowane do tak specjalnych zadań wystawy muzealne, które mogą stać się dla szkoły ważną wyрекą i niezastąpionym narzędziem pracy.

Referat wywołał ożywioną dyskusję, w której głos zabralo 10 mówców. Odnieśli się oni z uznaniem do pomysłu stworzenia muzeum muzealnictwa i ogólnokrajowego instytutu muzeoznawstwa jako do absolutnego *novum* bez precedensu w muzeologii światowej. Dyskusja wykazała pilną potrzebę szerokiej dyskusji na temat teoretycznych założeń muzealnictwa archeologicznego. Poparto jednomyślnie kategorię postulat referenta na temat kryterium autentyzmu w zabiegach konserwatorskich, które powinny unikać rekonstrukcji zwłaszcza przy urządzaniu rezerwatów plenerowych. Zebrani upoważnili jednomyślnie prezydium Komisji do wystąpienia do ministra Kultury i Sztuki z postulatem utworzenia przy Mini-

sterstwie Kultury i Sztuki instytutu muzeoznawstwa, uprawnionego do nadawania stopni naukowych oraz dysponującego placówką pomocniczą w postaci muzeum muzealnictwa. Postulat ten Komisja Archeologiczna zgłosiła w głębokim przekonaniu o niezbędności dokonania w najbliższym czasie daleko idących zmian w zakresie nauczania podstawowego, a w związku z tym konieczności wykorzystania muzeów jako walnej pomocy i nowoczesnego środka w realizacji programu nauczania młodzieży szkolnej.

W konkluzji należy stwierdzić, że działalność Komisji Archeologicznej Komitetu Nauk Historycznych PAN w roku 1967 uwzględniała główne zadania komitetów naukowych PAN, występując z inicjatywami zmierzającymi do ożywienia życia naukowego i dyskusji naukowych w kraju oraz z wnioskami w sprawie kierunków rozwoju i potrzeb archeologii i zajmując się koordynacją całości badań w skali ogólnokrajowej, a także na odcinku współpracy nauki polskiej z zagranicą.

Włodzimierz Szafrński